MATERIAŁY DO AWIFAUNY ŚLĄSKA

Contributions to Silesian avifauna

Nur czarnoszyi - Gavia arctica

8 XI 1987 na Zbiorniku Mietkowskim /woj. wrocławskie/ zaobserwowałem niezwykle intensywny przelot tego gatunku. O godz. 11^{30} zanotowałem pierwsze stado liczące ok. 200 ptaków, o godz. 12^{00} - drugie liczące 78 ptaków, a o godz. 13^{45} - trzecie skupiające ok. 150 osobników. Łącznie naliczyłem więc 428 ptaków. Dwa pierwsze stada po krótkim pobycie na zbiorniku odleciały w kierunku SW, zaś trzecie pozostało aż do momentu opuszczenia przeze mnie zbiornika /ok. godz. 15^{30}/. W ostatniej grupie widziałem 4 nury o wyraźnie mniejszej rozpiętości skrzydeł i przypuszczam, że były to nury rdzawoszyje /G. stellata/.

Tak duże zgrupowania nurów czarnoszyich znane były dotąd tylko z wybrzeża i Mazur, gdzie widywano stada do kilkuset ptaków /Tomiałojć, w druku/. Dawniej na Śląsku widziano stado ok. 100 osobników na Odrze k. Brzegu /Woesler 1924/.

Tadeusz Drazny

Ibis kasztanowaty - Plegadis falcinellus

8 X 1987 obserwowałem pięć ibisów żerujących na błotnistym dnie częściowo spuszczonego Zbiornika Mietkowskiego /woj. wrocławskie/ /KF 2229/87/. Charakterystyczna sylwetka z długim zakrzywionym dziobem pozwoliła już na pierwszy rzut oka rozpoznać ptaki. Ich ubarwienie było brązowe z ciemno-zielono metalicznie połyskującymi skrzydłami. Spłoszone ptaki odleciały ze zbiornika. Jest to drugie stwierdzenie ibisów na

Śląsku w okresie powojennym /Ranoszek i Ranoszek 1981/.

Andrzej Dyrcz

Orzeł stepowy - Aquila rapax

17 VII 1984 przekazany został do Zoo w Chorzowie orzeł schwytany w stanie osłabienia w Kobiórze k. Tych /woj. katowickie/. Ptaka tego oznaczyłem jako orła stepowego /KF 2004/ 86/ na podstawie następujących cech: był wielkości pośredniej pomiędzy orłem przednim /Aquila chrysaetos/ i orlikiem /A. pomarina/ o silnej, masywnej sylwetce, dużej i dość krótkiej głowie. Dziób silny, wysoki z podłużnymi nozdrzami i głębokimi, sięgającymi poza oko zajadami. Ubarwienie głowy, szyi, grzbietu, małych pokryw skrzydłowych i spodu ciała płowobrązowe z łuskowanym wzorem. Duże pokrywy skrzydeł ziemistobrązowe z białokremowymi zakończeniami tworzącymi jasny pas nad lotkami drugorzędowymi, które z kolei były szarobrązowe z wyraźnymi poprzecznymi prążkami i wąskimi kremowymi zakończeniami. Podobny jasny pas występował od spodu skrzydeł na granicy lotek II-rzędu i okryw podskrzydłowych. Ogon szaropłowy, poprzecznie prążkowany z wąskim kremowym zakończeniem. Na pokrywach nadogonowych półksiężycowata płowobiała plama. Nogi potężne o grubych palcach i obfitych nogawicach. Osobnik ten do dzisiaj przebywa w wolierze, choć jego ubarwienie uległo znacznej zmianie. Oglądany we wrześniu 1987 r. orzeł miał całe upierzenie ziemistobrązowe z nieco ciemniejszymi barkówkami, prążkowanymi lotkami drugorzędowymi i ogonem oraz niewyraźną półksiężycowatą plamą nad ogonem. Jest to piąte w Polsce i drugie na

Śląsku stwierdzenie orła stepowego /Jakubiec, w druku/.

Mariusz Ostański

Siewka złotawa - Pluvialis dominica

9 X 1986 obserwowałem na Zbiorniku Turawskim jednego osobnika siewki złotawej w szacie spoczynkowej /KF 2030/87/. Ptaka widziałem podczas żerowania i w locie. Siedzący ptak bardzo przypominał ogólnym wyglądem siewkę złotą /P. apricaria/ wyróżniał się jednak wyraźną żółtawą brwią nad okiem. Wydawał się niewielki, nie miałem jednak możliwości bezpośredniego porównania z siewką złotą. Zauważyłem, że skrzydła ptaka wystawały wyraźnie poza ogon, a ptak podczas żerowania często przyjmował wyprostowaną postawę. W locie ptak miał szarobrązowe pokrywy podskrzydłowe i podbarkówki. Jego głos przypominał głos siewnicy /P. squatarola/ gdyż był wyraźnie dwusylabowy, ale wyższy i mniej fletowy. Żółtawa brew i brudnożółtawe ubarwienie spodu ciała wskazują na przynależność do azjatyckiego podgatunku P. d. fulva. Jest to czwarte stwierdzenie w Polsce /Raport Komisji Faunistycznej nr 3, w druku/ i drugie na Śląsku. Poprzednio widziano ją 17 XI 1979 na Zbiorniku Nyskim /Stawarczyk 1981/.

Andrzej Karnaś

Czajka towarzyska - Chettusia gregaria

25 IV 1986 obserwowałem jedną czajkę towarzyską na Zbiorniku Mietkowskim /woj. wrocławskie/ /KF 1895/86/. Ptaka widziałem zarówno siedzącego w trawie, jak i w locie, gdy przeganiany był przez terytorialne pary czajek /Vanellus vanellus/. Ptak w locie miał sylwetkę czajki, ale skrzydła były wyraźnie

węższe, a ich uderzenia szybsze. Najbardziej rzucał się w oczy rysunek na wierzchu skrzydła - jego dystalna część była czarna, lotki drugorzędowe białe, a pokrywy skrzydłowe piaskowobrązowe. Spód skrzydeł biały z wyjątkiem czarnych lotek pierwszorzędowych. Koniec ogona czarny. Wierzch głowy był ciemny z wyraźną białą brwią. Koloru nóg nie widziałem. Dziób delikatniejszy niż u czajki. Brak ciemnej plamy na brzuchu sugeruje, że był to osobnik niedojrzały lub też dorosły, ale noszący jeszcze szatę spoczynkową. Jest to czwarte stwierdzenie tego gatunku w Polsce /Raport Komisji Faunistycznej nr 3/ i drugie na Śląsku po dziesięciu latach przerwy /Stawarczyk 1977/.

Andrzej Dyrcz

Biegus arktyczny - Calidris melanotos

W dniach 2-4 VIII 1986 jeden biegus arktyczny przebywał na Zbiorniku Turawskim /KF 2022/87/. W tym czasie był on wielokrotnie obserwowany przez dalszych osiem osób uczestniczących w obozie ornitologicznym. Ptak swoją krępą sylwetką o smukłej szyi i wyraźnie wyodrębnionej głowie przypominał nieco bataliona /Philomachus pugnax/ lecz był znacznie mniejszy i wielkością tylko nieznacznie przewyższał biegusa zmiennego /Calidris alpina/. Zauważono wszystkie cechy diagnostyczne a wśród nich: ciemno kreskowaną pierś ostro ograniczoną od białego brzucha oraz żółtawy wzór w kształcie litery V na grzbiecie. Dziób był równy długości głowy, nieznacznie zagięty w dół na końcu, ciemny z jaśniejszą nasadą. Nogi żółtawooliwkowe. W locie odzywał się twardym "krrk". Biegus

arktyczny był już obserwowany przeze mnie na Zbiorniku Turawskim /Karnaś 1986/. Jest to czwarte stwierdzenie na Śląsku.

Andrzej Karnaś

Brodziec piegowaty - Tringa melanoleuca

25 IX 1987 obserwowałem na Zbiorniku Mietkowskim /woj. wrocławskie/ jednego brodźca piegowatego /KF 2277/87/. Ptak przebywał w pobliżu mieszanego stada ptaków siewkowatych, w którym znajdowały się również kwokacze /Tringa nebularia/, co umożliwiło bezpośrednie porównanie obu tych gatunków. Obserwując ptaka przez lunetę stwierdziłem, że był bardzo zbliżony wyglądem do kwokacza, ale nieco większy, o masywniejszej sylwetce, o ciemniejszym ubarwieniu wierzchu ciała i czysto żółtych nogach. Ponadto u spłoszonego ptaka dostrzegłem, że biała plama na kuprze nie sięga u niego klinem na grzbiet jak u kwokacza, lecz kończy się nad kuprem podobnie jak u łęczaka /T. glareola/. Miał mocny, ciemny dziób, lekko zadarty do góry. Brodziec piegowaty jest gatunkiem północnoamerykańskim rzadko pojawiającym się w Europie. Jest to drugie stwierdzenie w Polsce /Raport Komisji Faunistycznej nr 3, w druku/.

Tadeusz Drazny

Terekia - Xenus cinereus

3 IX 1986 obserwowałem jedną terekie na Zbiorniku Turawskim /KF 2023/87/. Ptak żerował na piaszczystej mieliźnie w towarzystwie dwóch kamuszników /Arenaria interpres/. Ptak był wielkością zbliżony do kamuszników, ale sylwetką, ogólnym

ubarwieniem i zachowaniem przypominał kuliczka piskliwego /Actitis hypoleucos/. Wyróżniał się jednak długim, wyraźnie podgiętym do góry dziobem oraz żółtawymi nogami. Jest to drugie stwierdzenie terekii na Śląsku. Poprzedniej obserwacji dokonano na tym samym zbiorniku osiem lat wcześniej /Stawarczyk i Grabiński 1980/.

Andrzej Karnaś

Rybitwa białowąsa - Chlidonias hybridus

4 VII 1987 na Zbiorniku k. Pszczyny /woj. katowickie/ znaleźliśmy dwa gniazda rybitwy białowąsej /KF 2160/87/. Umiejscowione były w północno-zachodniej części zbiornika wśród luźnej kolonii zauszników /Podiceps nigricollis/, a odległość między gniazdami rybitw wynosiła ok. 220 m. Głębokość wody w tym miejscu wynosiła ok. 120 cm, a wysokość roślinności wynurzonej ok. 30 cm. Zniesienia zawierały 2 i 3 jaja o średnich wymiarach: długość - 39.3 mm, a szerokość - 28.6 mm. Test na zanurzenie jaj w wodzie wykazał, że jaja były w początkowej fazie wysiadywania. W czasie kolejnych kontroli stwierdziliśmy, że ptaki wysiadywały na zmianę oraz w międzyczasie nosiły materiał na gniazdo. Klucie piskląt miało miejsce ok. 21 VII; w dniu tym stwierdziliśmy cztery pisklęta pływające w pobliżu gniazd, które uciekły i kryły się przed obserwatorem. Ptaki dorosłe były w tym czasie szczególnie agresywne, dziobiąc po głowie i rękach obserwatora przebywającego w pobliżu piskląt. 29 VII po raz ostatni widzieliśmy ptaki znoszące pisklętom pokarm, a kontrola dokonana po dłuższej przerwie 24 VIII nie wykazała obecności

rybitw na zbiorniku. Jest to pierwszy przypadek lęgu tego gatunku na Śląsku.

Ireneusz Oleksik i Karol Mol

Pliszka cytrynowa - Motacilla citreola

15 VII 1986 obserwowaliśmy na Zbiorniku Turawskim /woj. opolskie/ samca pliszki cytrynowej /KF 1933/86/. Ptak przebywał w luźnym stadzie pliszek żółtych /Motacilla flava/. Żerował w wysokich trawach na obrzeżu niewielkiej kałuży wody na łące i tylko chwilami pokazywał się na otwartej przestrzeni. Osobnik ten nosił jeszcze szatę godową, lecz na głowie i pokrywach skrzydłowych widać już było początki pierzenia się. Również żółta barwa obejmująca głowę i cały spód ciała była mocno spłowiała. Grzbiet popielaty, a na karku czarniawa plama silnie kontrastująca z resztą upierzenia. Na skrzydle widać było dwie wyraźne białe pręgi. Przy zrywaniu się do lotu ptak wydał pojedynczy głos brzmiący jak "sri". Poprzednio stwierdzono pliszkę cytrynową na Śląsku tylko raz przed stu laty /Knauthe 1887/.

Jan Lontkowski i Tadeusz Stawarczyk

30 VIII 1987 widziałem na tym samym zbiorniku samicę pliszki cytrynowej /KF 2220/87/. Ptak żerował w trawie w pobliżu pliszek siwych /M. alba/, od których był nieco mniejszy i miał wyraźnie krótszy ogon. Ubarwienie wierzchu ciała było oliwkowobrązowe, a całego spodu jasnożółte, przy czym żółta barwa była najintensywniejsza na gardle i brzuchu, zaś na piersi najjaśniejsza. Czoło cytrynowożółte przechodzące w brew podkreśloną ciemnym paskiem ocznym. Na złożonym skrzy-

dle dwa szerokie, białe paski na końcach średnich i dużych pokryw.

Andrzej Karnaś

Drozd rdzawoszyi - Turdus ruficollis ruficollis

9 II 1986 widziałem w Gliwicach dorosłego samca drozda rdzawoszyjego /KF 1884/86/. Ptak siedział początkowo na gruszy w ogródku, a następnie przeleciał na głogi, gdzie żerował z kosami /T. merula/. Pomimo braku lornetki, obserwując ptaka z niewielkiej odległości /3-4 m/ zauważyłem następujące cechy: drozd był nieco mniejszy od kosa i cały wierzch ciała miał łupkowy. Na ciemnołupkowej głowie zaznaczała się ciemniejsza pręga przechodząca przez oko, a nad nią słabo wyrażona jaśniejsza brew. Szyja i pierś były ceglasto-pomarańczowe, a brzuch biały z delikatnymi i rzadkimi łuseczkami na bokach. Jest to drugie stwierdzenie tego podgatunku na Śląsku w XX w. /Łużny 1986/.

Mariusz Ostański

Pomurnik - Tichodroma muraria

20 IV 1984 w godzinach południowych obserwowałem w Rudach koło Rybnika jednego pomurnika w szacie godowej. Żerował on na murach zabytkowego kościoła do którego przylega duży kompleks ruin klasztoru i pałacu. Po 15-minutowej obserwacji ptak odleciał chybotliwym, motylim lotem w kierunku pobliskich zabudowań probostwa. Ptaka tego obserwowałem ponownie wieczorem tego samego dnia, natomiast w następnych dniach już go nie widziałem mimo poszukiwań.

Tadeusz Szymura

11 XI 1987 obserwowałem pomurnika na skraju nowego osiedla mieszkaniowego na peryferiach Zabrza. Najpierw uwagę moją zwrócił nieznany mi głos. Był on delikatny choć donośny i dźwięczny i brzmiał jak powtarzane "fi-fri-firu". Ptak był mniejszy od szpaka, o dość krępej sylwetce z szerokimi, łopatkowatymi skrzydłami z palczastymi lotkami i równo ściętym ogonem. Głowa niewielka z cienkim i długim dziobem. Z powodu złego oświetlenia i braku lornetki nie mogłem określić szczegółów ubarwienia. Ptak poruszał się silnie falistym lotem - po 2-3 uderzeniach skrzydeł następował głęboki ślizg.

Mariusz Ostański

Głuszek - Emberiza cia

9 VIII 1986 widziałem jednego samca głuszka w Górach Bialskich koło Nowej Morawy pod Stroniem Śląskim /KF 2021/87/. Ptak przebywał w luźnym stadzie zięb /Fringilla coelebs/ żerujących na obrzeżu leśnej polany. Był łatwy do obserwacji gdyż często zajmował eksponowane miejsca, szczególnie chętnie siadał na pniakach ściętych drzew. Ptak był bardzo charakterystycznie ubarwiony: cała głowa i przód piersi były stalowo-niebieskie, na głowie miał trzy ciemne paski biegnące nad brwią, przez oko oraz wokół policzka; spód ciała i kuper brązowordzawe. Jest to drugie stwierdzenie głuszka na Śląsku /Siekiera 1986/.

Andrzej Karnaś

Summary

Observations accepted by Faunistic Commission marked with asterisk.

Black-throated Diver - Gavia arctica. Very intensive passage at Mietków Reservoir /Wrocław region/ on 8th November 1987. Totally were observed 428 birds in three flocks.

*Glossy Ibis - Plegadis falcinellus. Second post-war record to Silesia: flock of five birds at Mietków Reservoir on 8th October 1987.

*Steppe Eagle - Aquila rapax. Fifth record to Poland and second to Silesia: weak immature caught near Kobiór /Katowice region/ on 17th July 1984. The bird stays in Chorzów zoo.

*Lesser Golden Plover - Pluvialis dominica. Fourth record to Poland: one bird at Turawa Reservoir on 9th October 1986.

*Sociable Plover - Chettusia gregaria. Fourth record to Poland: probably adult or subadult at Mietków Reservoir on 25th April 1986.

*Pectoral Sandpiper - Calidris melanotos. Fourth record to Silesia: one bird at Turawa Reservoir /Opole region/ on 2nd-4th August 1986.

*Greater Yellowlegs - Tringa melanoleuca. Second record to Poland: one bird together with Greenshanks at Mietków Reservoir on 25th September 1987.

*Terek Sandpiper - Xenus cinereus. Second record to Silesia: single bird at Turawa Reservoir on 3rd September 1986.

*Whiskered Tern - Chlidonias hybridus. First breeding record to Silesia: two nests at Łąka Reservoir near Pszczy-

na /Katowice region/ in July 1987.

*Citrine Wagtail - Motacilla citreola. Second and third record to Silesia: adult male on 15th July 1986 and female on 30th August 1987, both at Turawa Reservoir.

*Red-throated Thrush - Turdus ruficollis ruficollis. Second twentieth-century record to Silesia: adult male at Gliwice on 9th February 1986.

Wallcreeper - Tichodroma muraria. Two lowland records in Upper Silesia: single bird feeding on a wall of monumental church at Rudy near Rybnik on 20th April 1984 and another observed in flight on outskirts of Zabrze on 11th November 1987.

*Rock Bunting - Emberiza cia. Second record to Silesia: adult male in Bialskie Mts. near Stronie Śląskie on 9th August 1986.

Literatura

Jakubiec Z. w druku. Pierwsza obserwacja orła stepowego /Aquila rapax/ w Polsce. Not. Orn.

Karnaś A. 1986. Materiały do awifauny Śląska. Calidris melanotos - biegus północny. Ptaki Śląska 4: 89.

Knauthe K. 1887. Spornstelze. Orn. Monatsschr. 12, 9: 255.

Komisja Faunistyczna SO PTZool. w druku. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 1986. Raport nr. 3. Not. Orn.

Łużny W. 1986. Materiały do awifauny Śląska. Turdus ruficollis ruficollis - drozd rdzawoszyi. Ptaki Śląska 4: 92.

Ranoszek S., Ranoszek E. 1981. Drobne obserwacje faunistyczne. Ibis kasztanowaty /Plegadis falcinnelus/. Not. Orn. 22, 3-4: 63.

Siekiera J. 1986. Materiały do awifauny Śląska. Emberiza cia - głuszek. Ptaki Śląska 4: 92-93.

Stawarczyk T. 1977. Stwierdzenia rzadkich przelotnych i zalatujących ptaków siewkowatych /Charadriiformes/ na Śląsku. Not. Orn. 17, 3-4: 119-123.

Stawarczyk T. 1981. Siewka azjatycka /Pluvialis dominica/ na Śląsku. Not. Orn. 22, 3-4: 55-56.

Stawarczyk T., Grabiński W. 1980. Intensywny przelot siewkowatych /Charadriiformes/ na jeziorach zaporowych Dolnego Śląska w roku 1978. Not. Orn. 21, 1-4: 85-90.

Tomiałojć L. w druku. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność.

Woesler 1924. Oppelner Wintergaste aus der Vogelwelt. Ber. Ver. schles Orn. 19: 109-111.